

UN ASPECTE DE LA POESIA DE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

En referir-me en un article publicat fa uns anys al «vòmit de la llengua», en la poesia de V. A. E., vaig parlar d'aquesta estètica de l'Estellés en què la Pàtria troba el seu correlat en el poble, en el veïnat, o l'Amor en el sexe, en el cos. Aquest últim aspecte —amor-sexe-cos— és el que ara voldria esbrinar.

A diferència de la poesia d'ansies transcendentals, que busca sentiments pregonos i innombrables, el discurs poètic de Vicent Andrés Estellés cerca la vergonya innombrable dels ideals, i la cerca en la vulgaritat transmutada de la matèria que els serveix d'intercessora; la seva dicció irònica, faceciosa o sarcàstica, és —com diu Lluís Solà de la poesia de Martí i Pol— «la manifestació objectiva de la incomportabilitat d'una realitat en què la subjectivitat és sistemàticament refusada».¹

El tema de l'amor subjectiu i ideal, del gran amor platònic, de l'amor impossible, rarament apareix a Vicent Andrés Estellés. Un dels escassos exemples poden ser aquestes línies de *La nit*:

*Els déus no viuen: són. Són joves o són vells.
Són, només, com tu ja, cos d'una idea clara
deturada en la pura perfecció absoluta,
en el moment precís de la perfecció.* (RT, 54-55)

En aquest text «puresa», «perfecció», «idea clara», han de ser interpretades en el sentit general del poema: la mort d'una jove, l'estupefacció del poeta i la seva incapacitat de «reaccionar». Un altre exemple, també d'aquesta primera època, ens parla de l'eternitat del veritable amor:

*Car ja us he dit que l'amor veritable
mort no coneix i grilla, com la ceba,
dessota el fem o damunt d'una llosa.* (RT, 60)

1. Lluís SOLÀ, «Poesia i realitat», pròleg a *L'arrel i l'escorça. Obra poètica 1*, de Miquel Martí i Pol, Llibres del Mall, Barcelona 1975, p. 14.

És, evidentment, un amor que ultrapassa les barreres de la mort, un amor perfectament ausiasmarquià —tot i que el poema glossa, quasi literalment, la imatge de *The Waste Land*, d'Eliot²—, on l'amor és equiparat a l'arbre, el sentiment a la força vegetal, l'esperit a la terra, la planta al cos, *com succeeix als amants i les canyes*. La idea fonamental és també aquesta perduració anímica, *car l'esperit (...) no és vençut, encara que el cos caiga* (RT, 60).

Crec que aquesta visió amorosa idealitzada antecedeix les notables i nombroses experiències de relació sexual que omplen la poesia de Vicent Andrés Estellés, i que potser sigui deutora, en part, de la influència en alguns moments abassegadora d'Ausiàs March. A més a més el fet és curiós perquè en els primers reculls de V. A. E. és on em sembla que la seva poesia troba, sota aquesta influència, alguns dels seus moments més feliços. Vegeu, per exemple, la força d'aquests versos, la manera com l'amant entén l'amor com un deixondir-se, com un desésser en l'amada i com, finalment, amor i mort s'agermanen en potència, intensitat i dolor:

*Car ja no puc amb mi si no és amb vós³
(...)*

*Vaig, com el mort, nafrat per la presència
d'un sol moment, irremeiable ja.*

*I, com el mort, sóc nat a una altra vida
que no conclou i, com ell, res no espere.*

Vinc, a la fi, d'una raça d'amargs.

(RT, 58-59)

La identitat inseparable dels amants enunciada al primer vers, l'equiparació amant-mort, l'amor com una altra vida infinita i desesperançada, tot són temes eròtics d'un transcendentalisme poc comú en l'Estellés.

Enfront d'aquesta actitud, idealitzadora i primerenca, ens cal examinar un altre vessant més subjectiu del seu erotisme, aquell que, ocult a la llum de la consciència benpensant, ens mostra la realitat cosificada, la matèria vergonyosa de què estan fets els ideals

2. *Car la raó de tota primavera / està esperant l'abril dessota el fem* (RT, 60). Compareu amb el famós: *April is the cruellest month, breeding / Lilacs out of the dead land...*, T. S. Eliot, *The Waste Land*, a *Collected Poems 1909-1962*, Faber & Faber, Londres 1974, p. 63.

3. Aquest «vós» podria ser ausiasmarquià; no és usual a l'Estellés.

—els «somnia», segons la locució shakesperiana—, la líbido sense els oripells de la sublimació.

De la visió que l'Estellés té d'aquest amor «degradat», «vulgar», ens en parlen ja els títols de dos dels seus reculls més recuixits: *L'Hotel París* i *Hamburg*. El primer es refereix, si no a un prostíbul, almenys a un lloc habitual de cites que, posteriorment (*L'Hotel París* està datat a Burjassot el 1954), trobarem esmentat al petit recull *Renana* (1960-67):

episodis de pena torna l'hotel paris
aquells llençols usats en aquell llit de ferro (PA, 135).

El segon, *Hamburg*, que no duu altra data que la de publicació (1974), sembla centrar la localització geogràfica del poema a la ciutat del títol, i més específicament al conegut carrer dels prostíbuls de St. Pauli:

aquest carrer és sols un atzucac (H, 7)

dirà el poeta potser referint-se al vial sense sortida, i més endavant:

Per Sant Pauli, febrils oficients
del ritual apegalós del semen. (H, 15)

Els dos reculls es refereixen, per tant, a l'aspecte més desvirtualitzat i mercantilitzat de l'amor: la prostitució (si bé el segon ho fa de manera força accidental al seu contingut). I si, a aquests dos reculls, hi afegim bona part de les *Horacianes*,⁴ part considerable d'*El primer llibre de les èglogues* i gran quantitat de poemes solts d'altres llibres, ens adonarem que la temàtica eròtica i, més específicament, sexual, és segurament la que més abunda a la poesia de Vicent Andrés Estellés.

Sobre la importància d'aquesta temàtica cal potser recordar que la venalitat, la mercantilització del sexe —que és encarnació (la «carn») de l'amor—, ens enfronta a una visió del món instrumentalitzada. El sexe és, com ho foren en un altre moment les paraules,

4. Explícitament als poemes III, IV, X, XIII, XIX, XXI, XXII, XXIV, XXV, XXVIII, XXXIV, XL, XLIII, XLVII, LIII, LXIII, LXV, LXVI, LXXI i LXXV.

una «mercaderia». De la mateixa manera com Vicent Andrés Estellés insisteix en la repetició i catalogació dels noms, dels objectes, sense arribar a ordenar-los en una estructura significativa més àmplia que tingui una funció determinada, també sembla repetir i catalogar actes sexuals, que si bé no arriben a transcendir vers l'amor, almenys es mostren com l'únic reducte en què encara es manté cosificada, però sense adular, aquella ambició ideal. En paraules del poeta, el pecat «ajunta com no ajunta la carn», i per això

*Vaig fent el trist catàleg, el meu nocturn catàleg
d'estupres, d'adulteris, de violacions.* (HP, 25)

Que l'inventari és un procés de materialització, un afany d'objectivització d'una realitat que «refusa la subjectivitat» (aquí la subjectivitat fóra l'amor), pot quedar prou clar tot donant els exemples d'aquesta reducció:

Amor — amor — sexe — cos — parts del cos — matèria (objectes)

(La relació passa dels conceptes abstractes a les concrecions, tot establint determinades funcions entre algunes de les etapes: entre Amor i amor, amar; entre amor i sexe, fer l'amor; entre sexe i cos, coit; entre cos i parts del cos, masturbació. A les mateixes divisions conceptuals els corresponen també unes «personae», uns subjectes, per exemple: Amor, amada abstracta; amor, amada de per vida —dona?—; sexe, amant temporal; cos, prostituta anònima; parts del cos, onanisme-pornografia; matèria —objectes—, semen, braques, condons.)

De totes aquestes categories en trobem, a l'obra de Vicent Andrés Estellés, nombrosos exemples i variants que es juxtaposen, anullen o encavalquen, i quasi gosaria dir que el que més abunda són els exemples pels finals de sèrie. Encara que el simple còmput no sigui cap prova final, llur aparició reiterada dintre del discurs poètic em sembla d'innegable importància, tractant-se com es tracta d'aspectes de la realitat molt poc explorats per la poesia catalana contemporània. Vegem-ho amb més detall.

Sobre l'Amor com a ideal abstracte n'acabo de parlar fa un moment. Sobre l'amor —en minúscula— hi ha un detall de la màxima rellevància. Avui entre nosaltres és corrent l'expressió «fer l'amor» —segurament per influència de l'anglès *to make love*, o del

francès *faire l'amour*—, com ho són la utilització d'«amar» i «estimar» en aquest mateix sentit d'unió sexual, sentits tots ells que, en la seva primera edició (1932), no recollí el *Diccionari General* de P. Fabra.⁵ Doncs bé, aquestes expressions no figuren a penes a l'obra de Vicent Andrés Estellés que, tanmateix, s'hi refereix, i molt explícitament, una vegada:

5. No dispo en aquest moment més que d'aquesta edició del *Diccionari General* (Catalònia, Barcelona 1932), però és realment extraordinari i simptomàtic que Fabra no recollís sota *amar* o *amor* més que els sentits d'«inclinació o afecció viva envers una persona o cosa» i «afecció tendra i apassionada per una persona del sexe diferent; passió sexual», amb la qual cosa es limita a la descripció d'un «sentiment», sense descriure mai l'acció que tal sentiment té, naturalment, com a finalitat. (L'especificació de «sexe diferent» em sembla, a més, totalment ociosa i errònia.) *The Concise Oxford Dictionary* (5a. ed., 1964) recull, per contra, la possibilitat d'una «relació» i de «dedicar atencions amoroses» (la frase és deliciosament victoriana però no gaire explícita), i diu, textualment, a l'accepció segona del substantiu: «sexual affection or passion or desire, relation between sweethearts (...), pay amorous attentions to or abs. (olutely), whence (love) making». I, a l'entrada de *love* com a verb, recull, a més de «cling to, delight in» el «enjoy having» i el «be addicted to»!

Amar, al Fabra (*op. cit.*), té una pobríssima descripció: «tenir amor (a una persona o cosa)». Encara més simple resulta el verb *estimar* que té, com a primera accepció, la de «determinar en tant o tant el preu, el valor (d'alguna cosa)», i, com a segona, «amar», sense més.

El Labèrnia (*Diccionario de la lengua castellana con las correspondencias catalana y latina* por Pedro Labèrnia, 2 vol., Barcelona 1848), és molt més explícit, i diu: *Amor*: «afecto del corazón que inclina a todas las cosas que producen placer y deseo de poseerlas (...). Pasión de un sexo por el otro (...). Vivo deseo oculto y delicado de poseer lo que se ama (...). Apetito, sed de saciar los placeres», i no oblida el *amor lascivo o sensual*: «el deshonesto o carnal», i en dóna l'equivalent català: «amor de gos».

Però el que encara resulta més sorprenent és que la descripció de les relacions sexuals mai no incorpori, almenys en algun sentit, la possibilitat emotiva o de sentiment. Vegeu al Fabra, per exemple: *coit*: «ajuntament carnal d'home i dona»; *ajuntament*: «còpula, acte carnal»; *copulació*: «acoblament, acció de copular, esp. unió sexual, coit».

Com es veu la divisió lingüística sembla consumir, a nivell de diccionari, la divisió sociològica i mental que tan bé reflecteix l'Estellés: l'amor té poc o res de sexual, i el sexe poc o gens d'amor.

*l'analfabet, profund, inexpressable afany
d'allò que solem dir «faire l'amour», per exemple,
creant, així, en emprar l'idioma francès,
això que diuen, ara, distanciacions,
el prestigi de Brecht, un obscur sentit èpic.*⁶

Com dic, em sembla que les expressions catalanes «fer l'amor» o «amar» o «estimar», s'utilitzen avui més per influència anglosaxona que no francesa, però, de totes maneres, el que ací ens interessa és que l'Estellés ho consideri una distanciació (èpica?) pel fet d'emprar una llengua estrangera. I encara més perquè resulta que, si no vaig errat, tot i el seu «solem dir», ell empra rarament la traducció catalana.⁷ D'aquesta manera ens trobem que la llengua de l'Estellés —com la de Fabra— obre un abisme insalvable entre la dimensió afectiva de la relació sexual i la seva funció carnal.⁸

El mateix poeta ho reconeix en establir, a l'«Ègloga III», les diferències entre l'amor ideal (passat)

*m'allargaves la mà i semblava un istme
unint-me a un continent insospitat.
Dos i dos eren dotze. Te'n recordes?* (RT, 125)⁹

i la realitat (present)

Ara tot és distint. Dos i dos, quatre. (RT, 125)⁹

La immutabilitat de la realitat matemàtica s'imposa amb la força amb què el goig fa callar el desig, o el cos la fantasia.

6. *La clau que obri tots els panys (op. cit.)*, p. 33.

7. En una recerca molt apressada pels llibres ara comentats la trobo a PA, 166, darrea línia. En dono el text una mica més endavant.

8. Potser és a la primera part del *Llibre de meravelles (op. cit.)*, pp. 37-48, on trobaríem d'una manera més autèntica la fusió d'aquests dos elements. Vegeu sobretot el poema «Els amants», pp. 45-46.

9. I més endavant (RT, 126):

*Corre Bellisa. El món va a la catàstrofe:
els dies tenen vint-i-quatre hores,
les persones són altes o són baixes,
si obris l'aixeta corre l'aigua, si
sumes vint i catorze surt un vint...*

El poeta és conscient d'aquesta divisió, com ho és de la funció creadora del desig —una sublimació fantàstica, nascuda, com diu, del no-res:

*aquella que sols endevinaves,
si és que no la creaves, oh dolça invenció
o bé creació teua, estrictament teua,
i del no-res naixia i creixia, alenava,
actuava, donava besos, feia l'amor,
existires tu en funció del cos
que vares veure en un carrer, qualsevol dia.* (PA, 166-67)

L'existència d'aquesta divisió entre la idea i la realitat, entre les categories de l'amor i les del sexe, entre la imatge i el cos, fonamentarà bona part de la seva recerca vital, del seu interès per trobar, en les foscos de la matèria, la raó alliberadora que li permeti esbrinar una llum enmig d'*aquella confusió de besos i culs* (PA, 229).

Perquè hi ha moments en què el poeta sembla voler trobar aquesta raó, aquesta llum, com si l'amor físic —el llaç més íntim de la comunicació humana— pogués treure'l del marasme que el consumeix, tot encenent un llumet esperançat en l'horitzó pessimista del naufrag. I dic que sembla voler trobar-la, perquè al principi de la seva obra el sexe no és, encara, una raó suficient:

*(No aclareix nostra nit l'espurna del plaer,
brevíssima, que surt rabent dels nostres cossos
i ens desplaça a l'avenc en un bac biològic...)* (RT, 52)

Aviat però passarà a pronunciar enunciats que són quasi als antípodes d'aquests versos. A *L'Hotel París* diu:

*hi ha plaers només,
com hi ha el goig, absolut, que encara es perpetua
i hi ha els actes que moren ràpidament on naixen.* (HP, 39)

Tal com ha dit abans, «el pecat i el fracàs» també poden ajuntar. L'abisme tal volta no pugui ésser superat, però en aquesta terra eixorca el sexe pot constituir un petit recer, més que d'amor (o d'Amor), de companyia. És el *desig pueril*

*d'amar, completament, alguna puta anònima,
alguna puta efímera que no constarà en acta.* (HP, 29)

Desig clarament substituït perquè el que, en realitat, l'autor vol és

(...) *ésser infant i bo...
ser amb ella tendre i obsequiós i noble...
i agafar-la del braç i passejar, en calma,* (HP, 29)

tot plegat per

*jaure tristament, tenir fred i atansar-nos.
(Per) persistir, del tot, en el fracàs, Françoise.* (HP, 29)

Crec que una bona prova d'aquesta dificultat de la comunicació amorosa a nivell intel·lectual i afectiu —que en el fons no és més que una prova de la general dificultat de comunicació de la nostra època—, pot trobar-se al *Primer llibre de les èglogues* i a les *Horacianes*. A tots dos reculls, sota una deliberadíssima i flagrant ironia, hi trobem les dificultats d'un diàleg real. Són els «vels» «entre els sentits i el món», que ens recorda constantment Melibea (RT, 116, 117 i 118), els vels que es multipliquen incessantment. La mateixa primera ègloga ja és un suposat diàleg d'amors frustrats. Els desitjos i esperances de Galatea i Melibea acaben convertits en pura illusió, en

un fum lentíssim (que) surt a l'horitzó. (RT, 118)

L'«Ègloga II» és també un lament per l'estat d'unió amorosa perdut, remarcant per la forma plural de l'*érem*. Aquella unió en l'ésser és un record del passat extint. La urgent necessitat mútua de la tercera ègloga acaba convertida en dos crits totalment allunyats, en dos imperatius irrealitzables. Aquest és, igualment, el crit de Salici a l'«Ègloga IV»:

Te n'has anat? Escolta!... Escolta'm un moment! (RT, 136)

El mateix ocorre amb les èglogues VI i VII, amb Diana i Salici, i Galatea i Nemorós, sostenint una conversa que és, simplement, una evocació a dues veus d'un mateix passat, d'un mateix record.

A les *Horacianes* aquest mateix neguit per una comunicació total, més enllà de la facticitat del sexe que impregna tot el recull, el trobem en el repetit desig d'establir un diàleg amb el pare mort, diàleg que ha de servir de contrapunt a la volguda obscenitat i facècia dels altres poemes, i que queda palès entre evocacions,

confessions, defenses i ironies, als poemes V, IX, XII, XV, XXVI, LV, LVIII, LXII.

A *L'Hotel Paris* la presència d'una interlocutora, Françoise,¹⁰ sembla voler obrir aquesta possibilitat de conversa, tot i que, al final, el llarg monòleg descriptiu de l'autor pot significar que no ho ha aconseguit.

Potser aquesta mateixa distanciació entre la vessant irrealitzable de l'amor, que comporta una veritable comunicació intel·lectual, afectiva i sexual, i la vessant purament corpòria, sexual, pugui explicar el concepte de «pecat», constant en la poesia de l'autor. El pecat seria, bandejant ara la seva significació estrictament religiosa, la traducció moral d'aquest abisme insalvable idea-matèria.¹¹

Un cop travessat aquest abisme i endinsat en la terra del «pecat», els límits es dissoldran ràpidament; les coses, els objectes, la matèria, s'alçaran amb llur poder omnipresent, tot monopolitzant les funcions de l'amor.

Ja hem vist una al·lusió a la «puta anònima i efímera», com a representant d'una amant sense identitat, com a parella perfecta per a Ningú. En definitiva, doncs, es tracta d'un pas més per eliminar de la fantasia eròtica de l'autor els noms propis (Françoise, Hildegard, Bellisa, Fedra, Diana, Galatea, Corinna...), d'un nou apropament a l'exquisit «nèctar» del pecat, i d'una nova raó d'enyorament de l'Amor majúscul.

El coit, o còpula, o ajuntament, esdevé la figura —testimoni d'aquesta relació física cos-cos, i és motiu d'experta ponderació (HP, 21), o de mítica enyorança (PA, 74 i 75), tot i que, rarament, l'acte amorós és descrit amb detalls o precisions. Entre els rars exemples, aquests versos de *La fira del vent* (1960-67):

*Avids, uns llavis
entre la fosca molsa,
inquiets, tendres:
amb dos dits els obrien
les cautes mans expertes.* (PA, 260)

10. Explícitament en els vocatius als poemes I, III, V, VI, VIII, X, XI i XIV. Cal notar que a la darrera part del llibre ja no hi apareix.

(11) Vegeu, per exemple, entre altres, a HP, pp. 11, 17, 23, 35, RT, 141 i PA, 94.

De manera paral·lela, i comprensible, en algun moment sembla que «virtut» i «virginitat» s'equiparin. Vegeu: HP, 9.

Més aviat sembla que la preponderància del «cos», de la «carn» —*La carn vol carn*, dirà l'Estellés tot citant Ausiàs March—, anul·li el que, àdhuc en un pla purament fisiològic, és una relació d'egregi intercanvi. El panegíric poètic del cos femení, convertit en *estatura exacta del pecat*, en *cos d'aigua* (HP, 17), és un dels temes predilectes de Vicent Andrés Estellés, que sap recrear-se magníficament en la descripció minuciosa i lenta de la seva adoració:

*parlaria, Françoise, del seu cos d'or cremat,
enumerant, Françoise, un per un, els seus béns,
demorant-me, Françoise, morint-me en cadascun.
El seu cos d'or cremat i el seu cos d'aigua esvelta...* (HP, 19)¹²

Tots aquests béns acabaran per constituir una constel·lació d'imatges còsiques. Pits, mamelles, tetons,¹³ cabells,¹⁴ cuixes, natges, malucs, muscles...,¹⁵ integren la nòmina a l'abast del desig, i les mans, del poeta, disfressat de sàtir horacià. Un poeta onanista,¹⁶ *voyeur*¹⁷

*O, al teu llit, jèiem:
a l'espill, contemplava
l'ègloga dòcil,* (PA, 257)

que no necessita de gaire per a sentir-se mogut pel desig:

*el poc de carn que et viu aquell matí,
entre la mitja i les bragues blau cel.* (RT, 65)

La creació d'un món de fantasia sexual pot, així, recórrer al fetixisme de tota mena d'imatges, des de les de l'erotisme massificat

12. Sobre el «cos» vegeu també HP, 17 i PA, 77.

13. Per exemple, a HP, 13, 21, 35, 49, PA, 83, RT, 178, 194.

14. HP, 35.

15. HP, 9, 13, 17, 21.

16. *Algun adolescent ha dedicat a Onan,
de genolls en el llit, el seu càntic febril* (HP, 37)
*El meu principal vici ha estat possiblement allò que en
deien vici solitari,*

diu l'Estellés horacià (PA, 50).

17. Sobre *voyeurisme* vegeu en certa mida HP, 17 i 25 i, sobretot, PA, 107 i 111.

els pits rodons de Martine Carol...
les fotos d'Erotisme et cinéma... (RT, 64)
 (...)

com si la pau fos Marilyn Monroe... (RT, 52)
 (...) *sent el desig*
de xiular fortament com si veiés passar
una girl de Samuel Goldwyn de Hollywood, (RT, 52)

als objectes relacionats amb l'acte sexual (habitació, llit, llençols, bidet, safra¹⁸) o a les seves despulles i restes (semen,¹⁹ bragues,²⁰ lladelles,²¹ condons²²):

et veig gastat, flàccid, llançat,
condó
sense dignitat en la teua derrota
 (...)

impotent, incapaç de redreçar-te, cansadament humà. (PA, 63)

Resultat de tota aquesta actitud és una obligada alienació, una abstracció de funcions, paraules i sentits. «Fer l'amor» es converteix en «coit», que es converteix en «*ho feia*» (HP, 47), en «*fent-ho*» (HP, 49), o —per les parts sexuals— en «*s'ho renta*» (HP, 25). Les construccions, que són perfectament populars, demostren l'obsessió del tema (tan conegut que no cal anomenar-lo) i la seva abjecta cosificació. El que encara serà més important és que la mateixa alienació acabarà de convertir-se en una mena de solipsisme, on la imatge mental és autosuficient:

ara et recorde, et busque, et necessite.
però no et cride.
et pense. (PA, 89)

18. Vegeu HP, 9, 17, 21, 25 i H, 19.

19. Vegeu H, 15, RT, 166 i PA, 42, 63, o aquestes línies del *Quadern de 1962* (PA, 227), d'absoluta cosificació: *al dors de les butaques es cristallitzava ràpidament el semen que esdevenia aleshores un semen immemorial cosa prehistòrica cosa rupestre matèria de reproducció de porcar.*

20. RT, 167-192.

21. HP, 25.

22. RT, 192.

I pensem que això ho diu, no el poeta sol i apartat, sinó el proçaç poeta horacià. Desesperat de l'Amor Impossible, desenganyat de l'amor dels cossos, el poeta assumeix el seu desig tot tancant-se a la realitat. Acaba que dóna el tomb complet a la funció eròtica:

*Amor, amor, em pots deixar, anar-te'n:
sempre et tindrè en el moment millor,
car he sabut, per l'amor, assumir-te,
i ja ets en mi més que no en realitat,
i tu esdevens una còpia sols:
per uns mitjans o un procés que jo ignore,
l'original és en mi per a sempre.* (H, 37)

Addenda

Els comentaris precedents foren escrits cap a l'any 1975 i formaven part d'un estudi més extens, una part considerable del qual fou publicada a la revista *Els Marges* (octubre 1975). Tot i que l'obra de Vicent Andrés Estellés s'ha vist notablement incrementada en el transcurs d'aquests anys, crec que els plantejaments generals que aleshores feia segueixen essent vàlids. A la nota 5 el lector perspicaç hi haurà descobert una incongruència per part meua que diu molt a favor del diccionari Fabra; simplement no vaig llegir la part de la definició que diu «passió sexual». Malgrat tot m'he estimat més de deixar-la com estava; potser servirà perquè algú, amb bases més sòlides que les meves, reflexioni sobre les relacions entre el sexe, l'amor, el puritanisme i el llenguatge. Déu n'hi do! Les cites fan referència als primers volums de l'obra completa de Vicent Andrés Estellés, *Recomane tenebres* (RT) i *Les pedres a l'àmfora* (PA), i als llibres *L'Hotel París* (HP) i *Hamburg* (H), els primers publicats a València el 1972 i 1974, i els dos darrers a Barcelona el 1973 i 1974, respectivament.

FRANCESC PARCERISAS